

laatstgenoemde slaat de bedwongen vrijheid, zodra ze los komen, niet zelden om in bandeloosheid. 't Is, of ze zich even moeten schadeloos stellen voor het tekort aan vrijheid gedurende de schooluren. Maar daar tusschen in staat de man, die het jongenshart kent, die de noodige vrijheid durft te geven, maar die toch ook weer geen oogenblik aarzelt, om met gezag op te treden. Het kind moet respect houden. De vrije orde, waarvan sommigen voorstanders blijken, moet geen goed heenkomen zijn voor de onmacht om de orde te handhaven.

De School met den Bijbel kan hier het kind wijzen op den wil Gods. Het belooft Hem, kinderen door groteren te regeeren en daarom moeten ze gehoorzamen. Maar dit ontstaat den onderwijzer in geen enkel opzicht ook maar één oogenblik van zijn plicht, om de kinderen dat gehoorzamen door tact en vaste leiding gemakkelijk te maken. De jeugd heeft behoefte aan steun. Ze nemen ons niet kwalijk, wanneer we dien steun bieden, kunnen het zelfs wel hebben, dat we daarbij een beetje streng optreden, als we maar rechtvaardig blijven.

Ook buiten de school reikt de arm van den onderwijzer ver. Hij kan zich er van af maken met te zeggen: Ik doe in de school mijn best en daarmee uit. Daarmee is hij evenwel tegenover onze samenleving niet verantwoord. Als de burens van de school klagen over de ruwheid van de schoolkinderen, dan moet de onderwijzer wel degelijk nota nemen van die klachten. Hij vindt daarin gereede aanleiding, met zijn jongens eens te praten, ze desnoods te straffen. Hij moet in 't algemeen weten, wat er op den schoolweg gebeurt, mag daar best eens naar informeren. De school is voor hem om vier uur niet uit. Ik wil dit even met een voorbeeld toelichten. Een wegwerker komt klagen bij het hoofd eener school, dat de jongens een heele stapel steenen, die voor de reparatie van den weg moesten dienen, in de sloot hadden gegooid. De onderwijzer brengt dat punt eens ter sprake bij de jongens uit de buurt en maakt hun duidelijk wat hun plicht is. 't Blijkt, dat ook jongens, die reeds van school waren, hadden meegedaan. Goed, dan moesten ze die ook maar bewegen, de schame te herstellen. Een paar dagen later komt de wegwerker den meester bedanken. De jongens hadden de steenen weer uit de sloot opgehaald en ze netjes op een stapel gezet. Zonder twijfel heeft zooiets ook voor het toekomstig leven van zulke jongens hooge waarde.

In dit verband mag ook gewezen worden op de onderlinge verhouding van de leerlingen van verschillende scholen. Hoe kunnen ze soms met elkaar vechten! Daarin hebben ook de onderwijzers met tact op te treden. Kleinzielige concurrentiegeest mag hier niet het hoogste woord hebben. Men heeft elkander te aanvaarden en moet de kinderen leeren, in goede verstandhouding met elkander te leven. Van veel belang is hier de wijze, waarop de verschillende onderwijzers met elkaar omgaan.

Waar ook bij het openbaar onderwijs de onderavonden in eere komen, kan nu wel in het algemeen gezegd worden, dat deze zeer geschikte gelegenheden bieden, om het vraagstuk der tuchteloosheid te behandelen. Heel wat onderwerpen kunnen hier in die richting worden behandeld. Denk b.v. alleen aan de vacaties. Daar zijn vele moeders in de groote steden mee verlegen. Men is dan ook in Amsterdam en Den Haag reeds begonnen met z.g. vacantie-scholen. Verschillende jongelui stellen zich beschikbaar, om vooral in de lange zomervacantie de kinderen bezig te houden op terreinen, die aan de buitenzij van de groote stad liggen en daarvoor worden gehuurd, of door het stadsbestuur welwillend worden afgestaan. Dat werk verdient meer aandacht en medewerking.

Zoo kan er gesproken worden over Tehuizen voor schoolgaande kinderen, speeltuinen, school-

werktuinen. Men zoekt de kinderen bezigheid te geven, voor zooveel het gezin daarvoor zelf de gelegenheid mist. Die laatste voorwaarde moet er wel nadrukkelijk bij. 't Gevaar is, dat het gezin zich maar gemakkelijk op zij laat zetten, zich ook niet meer inspant, om het kind iets te bieden. En natuurlijk, heel wat baldadigheid spruit voort uit een te groote vrijheid en een te beperkte ruimte, een te veel aan vrijen tijd en een tekort aan goed geleid en aangenaam werk.

't Is te hopen, dat het rapport van de Tucht-Unie de noodige belangstelling vindt en de nog sluimerende krachten wakker maakt, om zooveel mogelijk op elk gebied en met alle middelen de tuchteloosheid te bestrijden.

Gr.

G. MEIMA.

LITERATUUR EN KUNST.

Het „psycho-pathologisch element” in de moderne romanliteratuur.

V.

Wat we in het vorige artikel ten voorbeeld noemden van de „religiositeit”, die in de moderne romankunst tot uiting komt, zal wel bij niemand onzer de gedachte wekken, dat „deze vermeederende belangstelling voor religie en religieuze vragen” (zooals een boekaankondiging haar noemde) ook maar eenigen verheffenden invloed zal oefenen op het moderne leven. Niet slechts gaat deze „religiositeit” aan werkelijken godsdienstzin voorbij, maar ze is in haar pathologisch en veelszins vijandig karakter zelfs een gevaar. In haar propaganda door woord en voorbeeld voor het vrijmenschenlijke ondermijnt ze den eerbied voor het goddelijke en de gebondenheid aan wat het kenmerk is van allen waarachtigen godsdienst, en door de wonderlijke voorstelling, die ze van dezen laatste geeft, maakt ze dien bovendien tot een belacheling.

Evenmin nu valt eenige blijvende betekenis te verwachten van het element der moderne romankunst, waarover we in dit artikel wenschen te handelen: de veelvuldige beschouwing van en over het leven.

Men behoeft slechts oppervlakkig kennis te nemen van de verschillende openbaringen der moderne romankunst om te zien, dat allerwege merkbaar is de neiging, steeds te filosoferen over het leven. Deze leven-filosofie, als we haar zoo noemen mogen, is een der meest algemeen-verwerkte gegevens in de moderne romanliteratuur, maar ook een der meest ingrijpende abnormaliteiten.

Al aanstonds blijkt dit, als men er op let, hoe voor deze beschouwingen wordt opgezocht al de somberheid, ellende, troosteloosheid, die in het leven voorkomen kan, in al de vertakkingen der samenleving. Men zoekt en vindt die in de krotten en holen der ellende, maar ook in de huizen der elite en in geheel de maatschappelijke sfeer, die tusschen deze uitersten inligt — in al de geleidingen dus van het menschenleven. En dan wordt al die donkerheid beschreven en ontleed en bespiegeld met zekeren wrangen wellust.

We behoeven slechts te wijzen op de titels van verschillende romans, om dat verschijnsel te doen zien en het als pathologisch te doen opmerken. Er is schier geen moderne auteur, of hij heeft zich aan deze leven-filosofie zijn part bijgedragen en de serie „levens” met een proeve verrijkt.

We hebben:

„Wrakke levens” (van Hulzen).
„Bloeke levens” (Frans Coenen).
„Harmonische levens” (Klaver).
„Disharmonische levens” (Visser).
„Jonge levens” (van Dam).
„Dubbele levens” (Eikema de Roo).

van den Geest, die God genaamd wordt, zoo kunnen spreken en niet dood zijn in misdad en zonde?

Daar is vervolgens de vrouw. „De slang heeft mij bedrogen”. Ook zij beantwoordt de vraag naar den oorsprong der zonde. Zegt iemand, dat ze dan toch haar machteloosheid belijdt ten aanzien van dit vraagstuk, omdat ze immers de vraag verschuift en de verantwoordelijkheid ook? Maar wie met betrekking tot de schuldvraag zegt: ik verschuif de vraag, — die heeft al een proeve van oplossing gegeven; want de brandende vraag is juist, of iemand de verantwoordelijkheid van zich af-schuiven mag, of dit niet de handhaving aller zonde is.

Zoo vertoont reeds de eerste bespreking van het vraagstuk naar den oorsprong der zonde alle verschijnselen van machteloosheid en overmoed, welke alle eeuwen door ze hebben gekenmerkt.

Want telkens weer werkt de mensch zich over de kwesties heen naar de wijze van „onze eerste voorouders in het paradijs”. Nog wordt op deze vraag het antwoord zoo lichtvaardig gegeven. Want ook wie niet zou willen nazeggen de toch eigenlijk niet juiste uitspraak, dat

Op den bodem aller vragen
Ligt der wereld zondeschuld.

ook hij moest erkennen, dat de oorsprong, en het ontstaan, en de ontwikkeling der zonde, met al wat het leven voortvols ter onderzoeking biedt, op het nauwst verbonden is.

En dan wordt het voor zijn besef een smartelijk gebeuren, dat de gemakelijkheid, waarmee men hier de

of, in den enkelvoudigen vorm met een lidwoord

„Het volle leven” (Buysse).
„Het leeg leven” (Jeanne Reyneke van Stuwe).
„Het rijke leven” (Anna van Goch-Kaulbach).
„Het lokkende leven” (A. Zoetmulder).
„Het nieuwe leven” (Kees Meyer).
„Het rollende leven” (Gust. Vermeersch).
„Het milde leven” (Ad. Withof).

Nog wijder mogelijkheid dan de uiteraard beperkte bijvoegelijke-naamwoorden-aanduiding geeft een substantieven verbinding door een tweeden-naamvals-s. En deze mogelijkheid is niet onbenut gebleven, zooals blijkt uit titels als:

„Levensgang” (Querido).
„Levenshonger” (Borel).
„Levenswond” (Cora Westland).
„Levensraadselen” (Anna de Sav. Lohman).
„Levensdoel” (Anna van Kaulbach).
„Levensdans” (Moerkerken).
„Levenshijheid” (A. Zwarts).
„Levensstrijd” (R. Stralz).

En dan zijn er nog de titels met een voorzetsel-formuleering:

„In 's levens storm” (v. d. Meeren).
„In 's levens waan” (Jeanne R. v. Stuwe).
„Van 't wreede leven” (Hora Adema).
„Uit het leven” (Aletrino; Cooplandt), enz.

Ongetwijfeld kan men uit eigen lectuur deze opsomming, die ik van mijn lectuur-lijst afschreef, nog vermeerderen, zoo men wil. We hebben in dit verband echter niet meer titels nodig, om het gezegde te bewijzen.

Dat eindeloze gepieker over het leven nu is op zichzelf al een ziekte van de moderne romanliteratuur, maar het wordt zulks nog meer door de eigenaardigheid, dat het probleem, 't welk leven heet, hoe ook bekeken, gedraaid, gemaalseerd, bepeinsd, nimmer opgelost raakt. Als ge deze levensbeschouwingen lezen gaat zult ge zien, dat altijd eenzelfde onbevredigdheid het middelpunt is van den levensdoolhof, dat al de zoekers, die in hun gelob ons worden beschreven, terecht komen in dat fatale punt: zwartheid, mysterie, doelloosheid.

En van dat punt gaan ze de een na den ander den weg op naar de meest radicale, maar ook meest zwarte oplossing: den weg der zelfmoord. „In de koele meren des doods” vindt de levensmoede de rust, die hij hier vergeefs zocht.

Het is merkwaardig en droevig tegelijk, te zien, dat bijna zonder uitzondering de leven-filosofie-romans of de zelfmoord-consequentie bereiken. Of een poging daartoe invoegen in den gang van het verhaal.

't Ligt nu niet in de lijn van ons bestek op deze zelfmoord-consequentie nader in te gaan in haar verderfelijken invloed; er dient thans slechts op gewezen te worden als op de uitkomst van de levensbespiegeling, die de moderne roman geeft. En dan schuilt juist in dat altijd, dikwijls geheel onlogisch, terugkeeren van het zelfmoord-thema, als onmisbare finale van een zeurende, draadrij-uitgesponnen levens-litanie, het pathologische.

Zelfs woekert dit ziekteproces besmettend voort. Want de zelfmoordenaars zijn niet meer alleen geruïneerde zakenlui of bedrogen uitgekomen politici, doch jonge meisjes, die een standje van haar moeder hebben gehad, of niet meer mogen omgaan met een amant, dien ze enkele malen vluchtig en in 't schemerdonker hebben ontmoet. (Ik heb hier 't oog op bepaalde boeken, geef dus geen fantasie-voorbeelden). Aan zulke onnoozelen worden de levensraadselen en levenswreedheden gepresenteerd!

Dat verschijnsel nu mag in ons verband niet onopgemerkt blijven. Want, behalve dat door de voortdurende bewerking van zoodanig gegeven de

„oplossingen” ten beste geeft, maar al te vaak het doorzichtig bedeksel is van de moeite, die de vraag den denker stelt.

De tegenstrijdigheden liggen hier voor het grijpen al de eeuwen van godgeleerd en wijsgeerig denken door.

Was er niet nog in den laatsten tijd iemand, die durfde zeggen, dat goed en kwaad beide zijn uit God? Goed en kwaad waren volgens hem twee posten van één deur; en door die één deur komt men in tot de bovenzinnelijke wereld, zoo leerde hij.

In die opvatting staat deze mensch niet alleen; die zenden zeggen hetzelfde en honderden gelooven het ook. Maar wat dit woord uit dozen mond toch zoo bijzonder treffend doet zijn, dat is het feit, dat die zelfde schrijver (Lhotzky) in hetzelfde boek, slechts een paar bladzijden vóór deze uitspraak, de verklaring neerschreef, dat de einden der geschapen wereld toch eigenlijk on-doorzoekelijk zijn.

Dunkt u dat geen tegenstrijdigheid, als iemand eerst verklaart, dat hij de einden der geschapen wereld niet kan afzoeken, omdat ze te ver zijn en te duister, en als hij daarna toch meent, die diepten van den on-vindigen God wel te kunnen door-zoeken, ja, en door dat onderzoek straks te bevinden, dat goed en kwaad beide in de duistere diepten Gods verscholen liggen?

De eeuw, waarin wij leven, is niet bang voor zulk een tegenstrijdigheid.

Eerder meent ze juist de waarheid in allen waan-der te grijpen; en in deze geestelijke ontwikkeling of verwildering is een logische tegenstrijdigheid welkomer

moderne-
gogisch
liest hij
waarde.

Als ze
glorieuze
conclusie
hand —
Dan pleet
dat guat
lamp uit

In een
eerste he
tusschen
in 't gel
ring v
schijf
ook op
we het
openbari
pathologi
Over c
ook in d
tie, in e

Sedert
niet zoove
met de be
te nomen
de theolog
Een der v
te Winter

De K
't Is hun
tijd ond
tionaire
heeft, te
niet gen
herstelle
Missc
thans b
inzien, d
het gebu
vergeten
om te b
ken dan
van ong
Het k
crisis ei
Ze de
rechtpa
wederke
aan and
vernield

Het i
de Chri
van Ro
van den
een gro
haald, v
komst d
Het e
hiertoe
krachten
berkrogi
samenw
op welk
zooals z
prijs ste
van de
er niet
Het z
lijke en
nog niet
We h
stantino
den het
daansch
De Ar

dan iets;
kan gezeg
schip van
land in zi
Ja, deze
gende ges
„Geslachte
hymne
of zede
maar di
danst (me
aklus spra
Maak va
tot den s
dat de vo
lijken Bos
en den
„schoonhe
te zien en
verschil. V
makende
kunnen hi
Ja, als
leert, door
zwaren la
laten; en
al weer
arm”; ja,
vloek, de

dan iets;
kan gezeg
schip van
land in zi
Ja, deze
gende ges
„Geslachte
hymne
of zede
maar di
danst (me
aklus spra
Maak va
tot den s
dat de vo
lijken Bos
en den
„schoonhe
te zien en
verschil. V
makende
kunnen hi
Ja, als
leert, door
zwaren la
laten; en
al weer
arm”; ja,
vloek, de

7) Dirk
Almanak 1

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

Over den Satan.

I Inleiding.

Sedert het uur, waarin in schijnende de mensch zich ongehoorzaam wist, is de vraag naar de orde, waar de oorsprong der zonde ligt.

Die vraag naar het ontstaan van het kwaad in de wereld is de eerste, die werd gesteld en in de tegenwoordigheid Gods met groter overmoed dan bij het eerste vraagstuk spreken mocht, beantwoord ook.

Het antwoord was er dan ook naar. Wij zeggen dit in vollen ernst. Het antwoord op de vraag naar den oorsprong der zonde was volmaakt naar de wet der zonde.

Daar is eerst de man. Hij werpt de aanklacht terug op de vrouw en wijst den Onderzoeker den weg, waarlangs Hij zijn recht en ondervraging kan voeren tot bevrediging. Maar terwijl hij, de man, zich van de schuldvraag af-maakte en de zaak der zonde aan zijn Rechter overlaet, schroomt hij toch niet, te constateeren, dat er wel rapport eenigerwijze moet bestaan tusschen de daad van God en de daad der vrouw. „... De vrouw, die Gij mij gegeven hebt.” Een overweging, die in de gehoorzaamheid te lant, en in de ongehoorzaamheid te vroeg kwam tot formuleering van een uitspraak. Deze tegenwoordigheid van geest lant zien, dat de zonde in het bestaan van den mensch het talent niet vernietigde, doch zijn zedelijk-geestelijk bestaan in zijn wezen bedierf; want wie zal in de tegenwoordigheid

een lidwoord.

ke van Stuwe
ch—Kaufbach
lder).

ersch).

iteraard beperi
ding geeft een
tweeden-naam
iet onbenut ge

v. Lohman).
ich).

een voorzetsel
ren).
v. Stuwe).
dema).
landt), enz.

lectuur deze op
rlijst afschreef
We hebben in
noodig, om be

et leven nu is
an de moderne
zults nog meer
robleem, 't welk
draaid, geanal-
raakt. Als ge-
at zult ge zien
het middelpunt
de zoekers, die
a, terecht komen
sterie, doellose

n na den ander
cale, maar ook
der zelfmoord
vindt de levens-
efs zocht.

tegelijk, te zien
leven-filosofie
die bereiken, of
in gang van het

ons bestek op
in te gaan in
ent thans slechte
uitkomst van de
re roman geeft

dikwijls geheel
zelfmoord-thema-
urige, draadfin
athologische
esmettend voor
iet meer alleen
uitgekomen po-
tundje van haar
r mogen omgaan
malen vluchtig
ntmoet. (Ik heb
geef dus geen
onnoozelen wan-
treedheden geef

is verband met
ve dat door de
anig gegeven de

al te vaak het
lie, die de vraag
voor het grupp-
wijsgeerig denken

tijd iemand, die
de zijn uit God
ee posten van de
men in tot de

niet alleen; dan
gelooven het ook
nd toch zoo he-
et feit, dat die-
tke boek, slechts
tak, de verklaring
apen wereld toch

ais iemand eerst
chapen wereld
ijn en te duis-
diepten van de
i door-zoeken, te
evinden, dat god
i Gods verscholen

t hang voor nu

in allen waan-
wikkeling of ver-
digheid welkom

moderne roman uit godsdienstig, ethisch, peda-
gogisch oogpunt absoluut verwerpelijk wordt, ver-
liest hij daarmee ook alle aesthetische en literaire
waarde.

Als zulk een slappe, verachtelijke geest onze
glorieuze letterkunde gaat beheerschen, dan — de
conclusie moge kras zijn, ze ligt toch voor de
hand — is het met onze literatuur spoedig gedaan.
Dan pleegt ze zelfmoord met haar zelfmoord-thema,
dan gaat bij al het levensgenijmer haar levens-
lamp uit!

In een tweede artikelenserie, die we op deze
eerste hopen te doen volgen, (als we met de in-
tusschen achterop geraakte boekbespreking weer
in 't gelijk zijn) willen we trachten de verklar-
ing van de psycho-pathologische verschijnselen te vinden en komen dan vanzelf
ook op dit punt nader terug. Thans constateeren
we het feit, het verschijnsel als zodanig, als een
openbaring van ernstige en zeer gevaarlijke psycho-
pathologie.

Over de andere zijde der leven-filosofie, en de,
ook in de roman-literatuur zich openbarende reac-
tie, in een volgend (slot)artikel van deze serie.

C. T.

PERS-SCHOUW.

„Liever Turksch, dan paapsch“.

Sedert enkele theologen in de Tweede Kamer zitten,
niet zoozeer om de theologie in eere te brengen, als wel
met de bedoeling, om anderen te overreden, op haar nog
te nemen beslissingen vooruit te loopen, heeft te meer
de theologische politicus buiten de Kamer recht op gehoor.
Een der vertegenwoordigers van dit genre is ds Renting
te Winterswijk. Hij schrijft in de „Geld. Kerkbode“:

Ds Kersten en Ds Lingbeek kunnen tevreden zijn.
„Is hun gekukt, om den coalitie-dijk, die zoo langen
tijd onder Gods zegen aan den opdringenden revolu-
tionairen watervloed krachtigen weerstand geboden
heeft, te ondermijnen en nu de dijk bezweken is, is het
niet gemakkelijk, om het gat te dichten en de breuk te
herstellen.

Misschien moet de nood zoo lang stügen, dat de
thans bij de doorbraak kijvende wachters ten slotte
inzien, dat tengevolge van hun kraakel een groote ramp
het geheele volk bedreigt en dat ze, onderlinge velen
vergetend, samen weer aan den arbeid gaan, nu niet
om te breken, maar om te bouwen en samen een ster-
ken dam op te werpen tegen den wassenden stroom
van ongelooft en revolutie.

Het kan niet gezegd worden, dat deze politieke
crisis een hartverheffenden indruk maakt.

Ze doet denken aan vechtende jongens, die bij hun
rechtpartij de ruit gebroken hebben, aan elkander
wederkeerig de schuld van dat breken verwijten, maar
aan anderen overlaten, om de kosten te betalen en het
vernielde te herstellen.

Het is er Kersten en Lingbeek en een gedeelte van
de Christelijk Historischen om te doen, om de macht
van Rome te breken en ze meenen, in het verdwijnen
van den Nederlandschen Gezant van het Pauselijk Hof
een groote Protestantsche overwinning te hebben be-
haald, waarvoor in meer dan ééne plechtige samen-
komst dank aan den Heere gebracht werd.

Het eenige resultaat van dat streven is echter tot
hiertoe geweest, dat Rome zelf in eigen land zijn
krachten meer dan ooit concentreert, zijn éénheid
herkregen heeft en dat niet maar alleen de coalitie, de
samenwerking van de drie partijen der rechterzijde,
op welke samenwerking de Christelijk Historischen,
zooals ze zelf bij elke gelegenheid betuigen, hoogen
prijs stellen, verbroken werd, maar ook de verhouding
van de „Protestantsch Christelijke partijen“ onderling
er niet beter op geworden is.

Het zal wel aan mij liggen, maar ik kan het vreese-
lijke en gevaarlijke van het Gezantschap bij den Paus
nog niet inzien.

We hebben jaren lang een Gezant gehad te Con-
stantinopel bij de Sultans van Turkije, die pretendeer-
den het geestelijk Hoofd te zijn van alle Mohamme-
daansche geloovigen.

De Armonische Christenen werden onder de regee-

dan iets: waar de tegen-strijdigheid maar met woorden
kan gezegd worden, daar heeft voor de zwervers, wier
schip van den stroom gehavend is, de vreugde gelicht:
land in zicht!

Ja, deze eeuw ziet met vreugde ook andere, vol-
gende geslachten met haar liggen onder dezen ban.
„Geslachten na ons zullen gefascineerd blijven door die
hymne en dit beeld: de oude Faun, die geen wel-
ol zedelijk gebod ooit maar begreep, —
maar die den dans der Goddelijke liefde
danst (met een speelgoedpop op den arm“;
aldus sprak nog onlangs iemand zijn verzekerdheid uit.¹⁾

Maak van den faun een duivel, een satyr, een demon,
tot den satan toe, en men zal geen bezwaar hebben,
dat de volzin blijft staan: Tusschen Gorky's „Christe-
lijken Boschgod, dezen argeloozen Goddronken faun“
en den opstandigen geest van het kwade, die de
„schoonheid van bloed en moord en wildheid“ zegt
te zien en wel aan te durven ook, is geen wezenlijk
verschil. Waarom zouden de parken van Gods dronken-
makende wellusten niet aan beiden een schuilplaats
kunnen bieden? Heeft God ze niet beide gemaakt?

Ja, als men den dansenden faun luchtig te treden
leert, door hem de geboden af te nemen — dien
zwaren last — en hem enkel de „speelgoedpop“ te
laten; en als men den zang der goddelijke liefde ook
al weer zeggen kan met een „speelgoedpop op den
arm“; ja, dan wordt alles een spel, de psalm en de
vloek, de liefde-belijdenis en de gebalde vuist, de Geest

¹⁾ Dirk Coster, over Maxim Gorky, De Kluizenaar. Eris
Almanak 1926, Amsterdam, S. L. v. Looy, bl. 49.

ring van die Sultans bij honderden en duizenden ver-
moord.

Naar mijn beste weten is er toen echter nooit een
voorstel van Christelijk Historische zijde gekomen, om
dien gezantschapspost op te heffen.

En toch hebben wij als Nederlanders in 't algemeen
en als Nederlandsche Christenen in het bijzonder met
de Mohammedaansche propaganda in eigen overzee-
sche bezittingen rekening te houden.

Is het een gewetenszaak, om geen geld meer toe te
staan voor het Gezantschap te Rome, dan mocht het
toch wel in zeer sterke mate een gewetenszaak geweest
zijn, om een Vertegenwoordiger van het Nederlandsche
volk te zenden naar het hof van een Monarch, die al-
gemeen met den naam van den Turkschen „groot-
moordenaar“ betiteld werd.

Er zijn nog altijd menschen, die de leus: „Liever turksch
dan paapsch“, in plaats van ze in te trekken, darven uit-
breiden en verscherpen. Ze sturen liever een man van
staatsie naar een plaatsje bij een Turkschen christen-
moordenaar dan naar een Paapschen vredemaker, die
althans nog iets heeft gedaan om aan de oorlogvoerende
te doen verstaan, dat God een eisch op en een orakel
tegen hen heeft.

Het is voor de theologie te hopen, dat de niet-theologen
haar niet taxeeren naar de meerderheid van haar dien-
naren in de Kamer van tegenwoordig.

Toekomstverkenning.

Ds Schaafsma, dien ik meermalen hier citeerde, schrijft
in de „Geref. Kerkb.“ cl. Brielle:

Maar in ieder geval is het bekend dat hier te lande
en speciaal in de Hervormde gemeenten een aantal
ethische predikanten zijn. Deze leeraars maken nu
niet bepaald een fleurigen tijd door. De meesten hun-
ner staan op kleinere plaatsen, en komen in den regel
niet boven het minimum-tractement uit. De Geref.
Bond dringt en houdt hen achteruit, en zijn tolken
gaan, vergeleken bij de Ethischen, overdrachtelijk ge-
sproken in purper en fijn linnen. De Theologie van
de Ethischen is maar voor een klein deel vaderland-
schen oorsprong, en de wateren in deze strooming
vloeien af van de katheders, grootendeels van Deutsche
geleerden, waarvan het meerendeel ontslapen is, maar
sommigen nog overig zijn.

En juist hier ben ik aan het punt, waarop mij de
vraag noodig lijkt: waarom nu nog een dogma ten
opzichte en tegenover de Ethischen? Hier te lande
gaat het straks meer tusschen den Geref. Bond en
Rechts Modern, dan tusschen Leerstellig Gereformeerd
en Ethische. En in Duitschland? Ik geef me niet uit
voor deskundig, maar velen met mij hebben den in-
druk, dat daar in toongevende kringen andere leuzen
worden aangeheven dan „Ethisch“. De vrij talrijke
groep die terug wil zooals het heet naar den ouden
Luther mist het kenmerkende dat de Ethischen voor-
heen hadden. De werken van R. Otto zoeken meer aan-
sluiting bij religieuze verschijnselen die men bij de
pseudo-religies aantreft, dan bij Schleiermacher. De
veelgenoemde theologie van K. L. Barth, die ook hier
te lande tal van lezers heeft, is om zoo te zeggen het
tegenovergestelde van Ethisch.

In een bekend tijdschrift ontwikkelde ten vorigen
jare prof. D. Georg Weltrung zijne gedachten over: het
zedelijke (Ethische) als irrationeel verschijnsel, ook al
weer heel iets anders als men van de andere ethischen
gewend was.

Wie den strijd der geesten aandachtig gade slaat
krijgt eenigszins den indruk dat uit dien maalstroom
van kritische gevoelens telkens iets naar boven dringt
dat goed beschouwd, berkend kan worden als een stuk
oude beproefde gereformeerde waarheid. Daarnevens
ontbreekt het niet aan andere dingen die er op wij-
zen dat de vloedgolf van kritiek, die ook inzonderheid
over Duitschland is gegaan, nog altijd nawerkt. En
juist daarom zou het velen verheugen als onze kerken
konden komen tot een aanvullingsformulier op onze
bekende belijdenisschriften. Dat zij positie namen, niet
maar, of tenminste niet alleen tegenover het ethische,
maar tegenover de verschillende stroomingen op theo-
logisch gebied. Juist daardoor zullen onder ons de
ouderen, maar vooral de jongeren, beter kunnen waar-
deeren den rijkdom en het diepe inzicht, om maar een
ding te noemen, van vele formuleeringen in onzen
Heidelbergsechen Catechismus. En ook daardoor zal
het onderling vertrouwen worden bevestigd, en de kans
op verdenking tot de kleinste afmetingen worden te-
ruggebracht.

en het Beest, God en de duivel, hemel en hel.

En nu zijn faunen en parken misschien nog wel wat
al te onwezenlijk en te ver af gelegen verbeeldingen
voor wie de schare wil gaan zeggen, wat hij God reeds
heeft aangezegd: dat God en satan vrienden
zijn; dat Godes is het spel; en dat dit ook des
duivels is!

Maar dichterbij dan parken zijn de steden der men-
schen; en zooveel onwezenlijks als er in faunen mogen
zijn, zooveel rauwe werkelijkheid is er in den kranten-
verkoop, die in de Rue Dauphine zijn waar niet
kwijt kan:

de Heilige Maagd, een draaglijke maitresse,
Waren hem even ver en ongenadig—

Welnu, wat is die ellendeling, die zijn klacht niet
kwijt kan tegen het bestaan van warmte, vreugde en
zon, wat is hij anders dan de andere worp op het
speelbord van God en duivel, na den eersten
worp, die dansende faunen riep?

Maak den duivel eerst een speler, dan is straks
God in zijn onvervaard gezelschap. Goed en kwaad
zijn immers posten van één deur?

En waarom zouden ze dan ook niet zijn twee pionnen
op één schaakbord? Als die God even vrij en luchtig
met krantenverkoopers speelt, als de Wellose zulks doet
met faunen, dan zijn Gods vermaken nog wel wat
anders dan de strenge „inzettingen“ die den kerkstijl
vorderen! En waarom zouden dan onze vermaken
nog moeten zijn de inzettingen van God? Zie dien kranten-
verkoop en denk aan den boschgod, den argelooze
en toch christelijke, — dan mag de dichter frivoel wor-

Enkele vragen komen hier wel vanzelf boven. Aller-
eerst komt de gedachte op, dat de manier, waarop het
volk reageert op de verkondiging van een bepaalde ge-
dachte, nog niet een profetie kan worden geacht voor
den invloed, dien bepaalde stroomingen op het geestes-
leven hebben zullen. Wie de volste kerken heeft, is nog
niet de man van den sterksten invloed. Soms kunnen
volle kerken het bewijs leveren, dat niet zoozeer de pre-
diker de massa als wel de massa den prediker heeft
genomen. Natuurlijk is dat niet altijd het geval, maar
dikwijls wel. En wie de kaart van het land kent, weet,
dat heel dikwijls de volle kerk — om een gemeenplaats
te gebruiken — de onbetaalde rekening der kerk is. Met
name waar het volk vergelijkbaar moet. En nog meer,
waar al te goedkoop met de Smaadheid Christi gewerkt
wordt, terwijl verzuimd is, na te gaan, of men ook altem-
tint lijden moest niet zoozeer om de Smaadheid Christi
als wel om de vereenzelviging van de eere Christi en de
glorie van den dominee. Zoolang de kerk bij de verkondi-
ging der spreuk dat het bloed der martelaren het zaad der
kerk is, verzuimt erbij te zeggen, dat bloed een slecht
argument is (ook de valsche profeten werden vaak mar-
telaren en ook de witte terreur bestaat), en dat dit zaad
den akker bederft, zoolang zal de preekstoel het meest
van kerklicht klam zijn, als de man die erop staat de
geloofavervolging aan zijn veilige hoorders weet te sug-
gereren.

Maar elke eeuw kan doen zien dat buiten veel volle
kerken om zich bewegingen afteekenen en stroomingen
een bedding zich graven die „niet met uiterlijk gelaat“
komen, doch des te sterker via de opgroeiende woord-
voerders van den komenden tijd de geesten beïnvloeden.

En wie dan die stroomingen en haar baanbrekende
kracht taxeeren wil, zal wel dienen te bedenken, dat in
nieuwe ketterijen telkens oude dwalingen terugkeeren.
Dat men zoo vaak meenen kan, iets nieuws te zeggen
zonder te weten, dat het toch eigenlijk al oud is, dat
verschijnsel kan de kerk reeds waarschuwen tegen de
neiging, om telkens bij voorkeur in antihetische spre-
ken handel te drijven. Wil men bij een ziekbed een oratie
voordragen over de antihese tusschen leven en dood, die
doet wel; want alle ziekte wordt door het leven over-
wonnen of leidt over tot den dood. Maar het zal toch
niet ondienstig zijn, eerst te handelen over de ver-
schijnselen van het leven zelf en over de manier, waarop
niet zoozeer het leven verschilt van den dood, als wel de
gezondheid van de ziekte.

De orthodoxie — met name die van de volle kerken —
heeft al te vaak zich van de binnenlandsche conflicten
afgemaakt door de aankondiging van den buitenland-
schen oorlog. Gevolg is, dat vele harnassen opgepoetst
worden van „kruisvaarders“, die tegen Saracenen moord
en brand roepen en en passant een pleziertochtje organi-
seeren, terwijl in het binnenland de conflicten blijven
liggen, onopgelost. Want — men vergeve het anachro-
nisme — de Schieringers, die benauid zijn voor de Vet-
koopers, kunnen zich het gemakkelijkst over hun be-
naauwdheid heenwerken door op te rukken tegen de Sara-
cenen. De slag tegen laatzgenoemden ligt altijd meer in
't verschiet en er is altijd te rekenen op een gansch groote
heirschare van medestrijders in den heiligen oorlog. Is
't geen genot, te zien hoe elke aanlechtsplaats nieuwe
zwaardheffers bij den grooten hoop voegt?

Maar thuis — daar is het slagveld verlaten eer de
vrede geteekend was.

Vrijzinnige Christologie.

In „Noord-Hollandsch Kerkblad“ wijdt ds C. Linde-
boom enige artikelen aan de Christusprediking, gelijk
die in sommige vrijzinnige kringen (niet zonder protest
van anderen, denk b.v. aan ds K. Vos) wordt voorga-
dragen. De Zondervan en diens beschouwingen worden
nader bezien:

Christo-fantasie.

Niet anders kan en moet worden gekarakteriseerd
wat Ds Zondervan in zijn referaat voor Christo-
logie wil laten doorgaan.

Hij begint met zich los te maken van de
historie.

Geeft wel de mogelijkheid toe, dat de „evange-
lische stof“ zich om Jezus Christus — neen, dat niet,
maar wel „om een of anderen historischen per-
soon heeft gegroepeerd“. Z. i. is de „dogmatische Chris-
tus“ van het Nieuwe Testament als historisch
persoon op critisch standpunt niet te handhaven.
Taak van den vrijzinnigen prediker is daarom, aan de
gemeente den metaphysischen (bovenzinnelijken) Chris-
tus, den Christus naar den geest, voor te houden,

den, zonder haastig in Gods ban te worden verdaan.
Wie speelt, die deelt immers den bouden medespeler
geen ban toe. Spel wordt met spel heel prompt be-
taald; en de duivel-speler kan God, den spelet, wel
voldoening schenken.

En straks is de dichter van den krantenverkoop
gereed om van zijn vermoeden en verlaten broeder-
sienternaar heen te gaan naar God, zeggende:

God, dit zijn dus Uw martelende vermaken,
Laarom zal 'k zonder U mij wel vergeven.
De enkele frivole woorden hier geschreven,
Die van mijn dof gedicht de wil verzaken.

God, daarom hebt Gij dus Uw welgevallen.
Geef mij de zonnen en de sterrebeelden,
Dan zal ik ze te pletter laten vallen.
Volhardende, dat Gij 't lichtzinnigst
(speelde.)

Waarijk, breng het spel in de wereld, laat in Gods
eigen diepten deugd en ondeugd stuivertje wisselen, —
en God en Satan hebben elkaar in der eeuwigheid
niets meer te verwijten. Wie van de twee mocht onder
gaan, zou den ander den besten prijs betaald hebben.

Maar de rekening is in elk geval altijd vereffend.
Er is geen verschil tusschen duivel en God.

Aldus het frivole woord van den mensch der 20e
eeuw. Hij reciteert het voor de poort van Gods hooge
woning met rustige stem.

K. S.

²⁾ J. Slamerhoff, De Krantenverkoop, Krts. Almanak 1926,
133.